

บทที่ 6

บทสรุปและวิเคราะห์

กรณีพิพาทปัญหาสามหม่อมบ้านระหว่างไทยและลาว ได้แก่ บ้านใหม่ บ้านกลาง และ บ้านสว่าง เมื่อปี พ.ศ. 2527 มีสาเหตุมาจากฝ่ายไทยต้องการสร้างเส้นทางสายยุทธศาสตร์เข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว ทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างทหารไทยและลาว ในปัญหานี้ ทั้งฝ่ายไทยและลาวต่างอ้างว่าอธิปไตยเหนือสามหม่อมบ้านเป็นของตน

สำหรับนโยบายของรัฐบาลไทยต่อปัญหาดังกล่าวโดยสรุปคือ ให้ยึดเส้นเขตแดนตามแผนที่ของเราเป็นหลัก ดำเนินการจัดสร้างเส้นทางสายบ้านน้ำมวบ-บ้านบ่อเบี้ยต่อไป ให้กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงมหาดไทยเปิดการเจรจากับลาว เพื่อให้ทหารลาวออกไปจากสามหม่อมบ้านและเพื่อพิสูจน์เส้นเขตแดน ทั้งนี้ให้หลีกเลี่ยงการใช้กำลังให้มากที่สุด แต่สงวนสิทธิในการป้องกันตนเอง

จนกระทั่งในวันที่ 6 มิถุนายน 2527 เหตุการณ์พิพาทได้ขยายตัวรุนแรงออกไป เมื่อฝ่ายทหารไทยได้ส่งกองกำลังทหารประมาณ 1,500 คน เข้าควบคุมสามหม่อมบ้านไว้ ด้วยความเชื่อมั่นว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นของไทย ตามที่ปรากฏในแผนที่ของกรมแผนที่ทหาร

แม้ว่าฝ่ายไทยและลาวจะสามารถเปิดการเจรจากันในระดับคณะทำงานถึง 2 ครั้ง ระหว่างวันที่ 21-23 กรกฎาคม 2527 และระหว่างวันที่ 6-15 สิงหาคม 2527 โดยมีผู้แทนจากกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองฝ่ายเป็นแกนนำในการเจรจา แต่ก็ไม่สามารถหาข้อยุติปัญหาได้ เนื่องจาก ทั้งฝ่ายไทยและลาวต่างอ้างแผนที่คนละฉบับ กล่าวคือ ฝ่ายลาวอ้างแผนที่แบบท่ายสนธิสัญญาสยามและฝรั่งเศส ปี พ.ศ. 2450 ซึ่งจัดทำโดยฝรั่งเศส ส่วนฝ่ายไทยอ้างแผนที่ของกรมแผนที่ทหาร ปี พ.ศ. 2521 ซึ่งจัดทำโดยความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา ทำให้แนวเส้นเขตแดนในแผนที่ทั้งสองฉบับแตกต่างกัน นอกจากนี้ ฝ่ายลาวได้แสดงท่าทีแข็งกร้าวด้วย

การตั้งเงื่อนไขให้ไทยถอนทหารออกจากสามหมู่นบ้าน ก่อนที่จะตกลงเจรจาในขั้นตอนอื่น ๆ ต่อไป เช่น การพิสูจน์พื้นที่ร่วมกันทั้งสองฝ่าย แต่ฝ่ายไทยโดยเฉพาะฝ่ายทหารไม่สามารถยอมรับเงื่อนไขของฝ่ายลาวได้ จึงเสนอให้พื้นที่สามหมู่นบ้านเป็นเขตปลอดทหาร เมื่อทั้งฝ่ายไทยและลาวไม่สามารถยอมรับข้อเสนอกันและกันได้ การเจรจาจึงยุติลง

การที่ปัญหาสามหมู่นบ้านเกิดขึ้นในขณะที่ไทยกำลังสมัครเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ จึงเป็นโอกาสให้ฝ่ายลาวสามารถขยายปัญหาไปสู่เวทีระหว่างประเทศ คือ กลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และสหประชาชาติ เพื่อโฆษณาชวนเชื่อโจมตีไทย และขัดขวางการสมัครเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงของไทย การกระทำของลาวได้ส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงภาพพจน์ของไทยและกระทบต่อชัยชนะที่ฝ่ายไทยมุ่งหวังในการสมัครครั้งนี้

ในที่สุด ในวันที่ 2 ตุลาคม 2527 พลอากาศเอกสิทธิ เศวตศิลา ได้แถลงต่อที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ถึงการตัดสินใจของรัฐบาลไทยว่าด้วยการปรับกองกำลังทหารในสามหมู่นบ้าน เพื่อลดความรุนแรงของสถานการณ์และนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี ภายหลังจากนั้น กองกำลังทหารไทยและพลเรือนได้เคลื่อนออกจากสามหมู่นบ้านทั้งหมดในวันที่ 13 ตุลาคม 2527 ปัญหาพิพาทสามหมู่นบ้านจึงสงบลง

ในการศึกษาเรื่องการเมืองในระบบราชการไทยในความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยศึกษากรณีพิพาทปัญหาสามหมู่นบ้านระหว่างไทยและลาวนี้ ผู้เขียนประสงค์จะศึกษาว่า แนวความคิดเรื่องการเมืองในระบบราชการของ Graham T. Allison จะสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ลักษณะระบบราชการไทยได้อย่างเหมาะสมเพียงใด ทั้งนี้ ผู้เขียนเจาะจงศึกษาเฉพาะบทบาทของหน่วยงานสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาคดีพิพาทสามหมู่นบ้าน ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงการต่างประเทศ และสภาความมั่นคงแห่งชาติ

สมมุติฐานในการศึกษา คือ การที่หน่วยราชการต่าง ๆ ที่มีบทบาทในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายต่างประเทศ ต่างกำหนดผลประโยชน์ของชาติและเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศแตกต่างกัน ทำให้เกิดความไม่ประสานกันหรือความขัดแย้งกันในการพยายามรักษาผล

ประโยชน์แห่งชาติ ในกรณีพิพาทปัญหาสามหมูบ้านอันเนื่องมาจากการอ้างความเป็นเจ้าของ อธิปไตยโดยฝ่ายไทยและลาว ได้เกิดขึ้นในระยะเวลาที่รัฐบาลไทยกำลังรณรงค์เพื่อเข้าเป็น สมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ เหตุการณ์อันนี้เป็นปัจจัยสำคัญซึ่งทำให้กระทรวง การต่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาสามหมูบ้าน

ผลจากการศึกษาบทบาทของหน่วยงานทั้งสามในการแก้ปัญหาสามหมูบ้าน พบว่าลักษณะ ที่ฝ่ายทหารเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายด้านความมั่นคง ยังเป็นลักษณะเด่น ประจำชาติอยู่ต่อไป ในกรณีพิพาทสามหมูบ้าน กระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงกลาโหม เป็นสองหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทหลัก เนื่องจาก กระทรวงการต่างประเทศมีอำนาจหน้าที่ เกี่ยวข้องกับประเทศภายนอกโดยทางทารทูตและกระทรวงกลาโหมมีอำนาจหน้าที่ในการป้องกัน อธิปไตยและรักษาความมั่นคงของชาติ ส่วนสภาความมั่นคงแห่งชาติจัดเป็นหน่วยงานที่มีบทบาท รองลงมา โดยมีอำนาจหน้าที่ประสานการกำหนดนโยบายและประสานการนำนโยบายไปปฏิบัติ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในบางช่วง การที่กระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงกลาโหม มีหน้าที่รับผิดชอบและมีแนวทางการดำเนินนโยบายต่อปัญหาสามหมูบ้านที่แตกต่างกัน ได้ทำให้เกิดความไม่ประสานกันในจุดยืน เป้าหมายและแนวทางไปสู่เป้าหมาย

เหตุการณ์ที่ฝ่ายทหารได้เข้าควบคุมพื้นที่สามหมูบ้านในวันที่ 6 มิถุนายน 2527 เพราะเชื่อมั่นว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นของไทย แม้จะปฏิบัติตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ในการป้องกัน อธิปไตยและความมั่นคงของชาติก็ตาม แต่แสดงให้เห็นว่า ได้เกิดปัญหาในการตีความนโยบาย ของรัฐบาลในเรื่องขอบเขตหน้าที่ซึ่งฝ่ายทหารได้รับมอบหมาย และชี้ให้เห็นว่า ฝ่ายทหารได้ ปฏิบัติงานล้ำหน้าการดำเนินการทางการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ เนื่องจากในขณะนั้น รัฐบาลมอบหมายให้กระทรวงการต่างประเทศ (และกระทรวงมหาดไทย) เปิดการเจรจากับ ลาวโดยสันติวิธี เพื่อวางแนวทางพิสูจน์พื้นที่พิพาทร่วมกันและให้ฝ่ายทหารหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ทางทหารกับลาว แต่สงวนสิทธิในการป้องกันตนเอง

ภายหลังเหตุการณ์ในวันที่ 6 มิถุนายน 2527 กระทรวงการต่างประเทศได้เข้ามา ทำหน้าที่หลักในการเจรจากับลาวในระดับคณะทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหาสามหมูบ้าน ฝ่ายทหารได้

เข้ามาอยู่เบื้องหลังการเจรจาโดยตลอด แม้ว่ากระทรวงการต่างประเทศและฝ่ายทหารจะมีจุดยืนร่วมกันในการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปพิสูจน์พื้นที่สามหมู่บ้านก็ตาม แต่ทั้งสองหน่วยงานต่างมีจุดยืนที่แตกต่างกันในเรื่องการถอนทหารในสามหมู่บ้าน กระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สามารถใช้ประนีประนอม ต่อรองกับฝ่ายลาว เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการพิสูจน์พื้นที่และการยุติปัญหาในที่สุด ส่วนฝ่ายทหารไม่ยินยอมประนีประนอมในเรื่องนี้ แต่ยืนยันให้มีการตั้งเขตปลอดทหารในสามหมู่บ้านแล้วจึงมีการสำรวจพื้นที่ร่วมกัน แม้ว่ากระทรวงการต่างประเทศได้พยายามเจรจาโน้มน้าวฝ่ายทหารแต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ อุปสรรคในเรื่องนี้ทำให้ความพยายามของกระทรวงการต่างประเทศในการหาข้อยุติปัญหากับลาวไม่เป็นผลสำเร็จด้วย

เหตุผลที่ฝ่ายทหารไม่สามารถยอมรับการโน้มน้าวของกระทรวงการต่างประเทศในเรื่องการถอนทหารในสามหมู่บ้าน เพราะเห็นว่าเป็นการเสียอธิปไตยในสามหมู่บ้านให้แก่ลาว และอาจจะถูกตั้งข้อสงสัยถึงเจตนาในการส่งกองกำลังทหารเข้าไปในสามหมู่บ้านได้

ต่อมากระทรวงการต่างประเทศได้หาทางออกของตนเองด้วยการเสนอให้ลาวจัดทำความตกลงโดยปริยายร่วมกัน เพื่อให้มีการจัดตั้งเขตปลอดทหารในสามหมู่บ้าน โดยไทยจะประกาศถอนทหารแต่ฝ่ายเดียว อย่างไรก็ตามฝ่ายลาวไม่ยอมรับการประนีประนอมของฝ่ายไทย การเจรจาจึงยุติลงในที่ที่สุด อุปสรรคสำคัญในการเจรจาระหว่างไทยและลาวคือ การถอนทหารไทยออกจากสามหมู่บ้าน

อนึ่ง การที่กระทรวงการต่างประเทศไม่สามารถโน้มน้าวฝ่ายทหารให้ยอมรับในจุดยืนและแนวทางของตน เนื่องจากกระทรวงการต่างประเทศไม่มีอิทธิพลมากนัก ในขณะที่ฝ่ายทหารมีผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบกเข้ามาเล่นบทบาทเด่นในนามของกระทรวงกลาโหม โดยอาศัยฐานะและบทบาทอันโดดเด่นในขณะนั้นเป็นเครื่องสนับสนุน กระทรวงการต่างประเทศจึงตกอยู่ในความยุ่งยากในการแก้ปัญหากับลาว และต้องปล่อยให้ฝ่ายทหารเข้ามามีบทบาทในการเจรจาท่อรองกับลาวผ่านทางผู้เจรจาของกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งๆ ที่ไม่เห็นพ้องกับจุดยืนของทหาร

เมื่อการแก้ปัญหาสามหมูบ้านต้องพบกับทางตัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้ใช้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนายกรัฐมนตรี ขอให้นายกรัฐมนตรีเข้ามาตัดสินปัญหาตามจุดยืนและแนวทางที่กระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าเหมาะสม การตัดสินใจของนายกรัฐมนตรีทำให้ฝ่ายทหารตกอยู่ในภาวะต้องยอมปฏิบัติตาม แม้ว่าเรื่องการถอนทหารจะขัดกับจุดยืนของฝ่ายทหารที่มีมาตั้งแต่แรกแล้วก็ตาม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า กระทรวงการต่างประเทศสามารถมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาสามหมูบ้าน ก็โดยอาศัยอำนาจของนายกรัฐมนตรีเข้ามาแก้ปัญหาคความขัดแย้งในระบบราชการ จนทำให้กระทรวงกลาโหมต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการแก้ปัญหาสามหมูบ้านให้สอดคล้องกับกระทรวงการต่างประเทศในที่สุด ทั้งนี้ฝ่ายทหารขอให้หาทางออกที่เหมาะสมด้วยการใช้ถ้อยคำว่า "ปรับกองกำลังทหารในสามหมูบ้าน" เพื่อไม่ให้เกิดผลในทางลบ แต่ทางกระทรวงการต่างประเทศได้มีดุลพินิจให้ใช้คำว่า "เคลื่อนย้าย" (remove) แทน

มูลเหตุที่ทำให้กระทรวงการต่างประเทศต้องเร่งเสนอให้รัฐบาลตัดสินใจปรับกองกำลังทหารในสามหมูบ้านก็คือ ความมุ่งหวังผลสำเร็จในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกแบบไม่ถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ในช่วงเดือนตุลาคม 2527 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและบุคคลต่าง ๆ เห็นว่า ลาวมีแผนการขีดขวางการสมัครเป็นสมาชิกแบบไม่ถาวรในคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติของไทย โดยใช้ปัญหาสามหมูบ้านมาโฆษณาโจมตีไทย ว่า เป็นผู้รุกรานอธิปไตยของลาวและพยายามขอให้ที่ประชุมกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ในสมัชชาสหประชาชาติออกแถลงการณ์ร่วมประณามไทยในเรื่องดังกล่าว การกระทำของลาวนี้มีเจตนาเพื่อให้นานาชาติเห็นว่า ไทยมีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมที่จะได้รับเลือกเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคง ดังนั้น ถ้ากลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดออกแถลงการณ์ร่วมประณามไทยจริง ย่อมส่งผลกระทบต่อการสมัครของไทยอย่างมาก

ภาพที่ปรากฏชัดเจนในขณะนั้นคือ กระทรวงการต่างประเทศให้ความสำคัญต่อการสมัครเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงเป็นอย่างมาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเห็นว่า ไทยจำเป็นต้องเร่งแก้ไขสถานการณ์โดยเร็ว เพราะลาวเตรียมโจมตีไทยอยู่ การเร่งประกาศปรับกองกำลังทหารในสามหมูบ้านของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศต่อที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติจึงมีจุดหมายเพื่อตัดหน้าลาว ก่อนที่ลาวจะออกแถลงการณ์โจมตีไทย

ในที่ประชุมสมัชชา สหประชาชาติ การประกาศดังกล่าวจะทำให้การโจมตีของลาวไร้น้ำหนักจนกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดงดเว้นการออกแถลงการณ์ร่วมประณามไทยตามคำขอของลาว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าไทยตกอยู่ในวิกฤตและการประกาศปรับกองกำลังทหารในสามหมู่บ้านก็เพื่อสลัดตัวออกจากการตกเป็นเป้าโจมตีของลาว ด้วยเหตุนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าการประกาศปรับกองกำลังทหารมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดทางสะดวกให้กับการสมัครเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคง ประกอบกับฝ่ายไทยถือว่าปัญหานี้เป็นปัญหาชายแดนเล็ก ๆ น้อย ๆ ระหว่างกัน

นอกจากนั้น กระทรวงการต่างประเทศยังได้พยายามกู่สถานการณ์ด้วยการชี้แจงให้นานาประเทศเห็นว่าการโฆษณาโจมตีของลาว เป็นแผนการขัดขวางการสมัครเป็นสมาชิกคณะรัฐมนตรีความมั่นคงของไทยอย่างมีเจตนา และพยายามชี้แจงให้อินเดียซึ่งเป็นสมาชิกสำคัญของกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดได้เข้าใจว่าไทยไม่ได้รุกรานลาว ขอให้เห็นใจและช่วยพูดให้ที่ประชุมกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดงดประณามไทย ยิ่งกว่านั้นเอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรไทยประจำสหประชาชาติยังได้โน้มน้าวและชี้แจงให้ฝ่ายทหารได้ทราบ bahwa ปัญหาสามหมู่บ้านจะส่งผลกระทบต่อการสมัครเป็นสมาชิกคณะรัฐมนตรีความมั่นคงของไทยเพียงใด

จากทั้งหมดนี้จึงพอสรุปได้ว่ากระทรวงการต่างประเทศได้ใช้ความพยายามอย่างมากในการแก้ไขวิกฤตการณ์ในช่วงเดือน ตุลาคม 2527 ซึ่งนอกจากจะทำให้ปัญหาสามหมู่บ้านยุติลงอย่างสันติวิธี เพื่อรอโอกาสเปิดการเจรจากับลาวต่อไปแล้ว ยังช่วยสร้างโอกาสให้ไทยได้รับเลือกเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติด้วย เพราะการปรับกองกำลังทหารในสามหมู่บ้าน ทำให้นานาประเทศเห็นว่า ไทยเป็นประเทศที่รักสันติและไม่ต้องการใช้กำลังในการแก้ปัญหา แม้เทคนิคทางการทูตในขณะนั้นจะทำให้ไทยมีฐานะเป็นต่อลาวและเรียกความสนับสนุนจากนานาประเทศได้ แต่สิ่งสำคัญก็คือ ไทยต้องสร้างความจริงใจและบริสุทธิ์ใจในการแก้ปัญหา กับลาว เพื่อแสดงว่าไทยไม่ได้รุกรานลาวดังที่กล่าวหา มิฉะนั้นภาพพจน์และชื่อเสียงของไทยอาจเสื่อมเสียไปได้

จากการศึกษาในครั้งนี้อาจพบว่า ปัญหาของระบบราชการไทยที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เป็นความขัดแย้งเนื่องจากหน่วยงานต่างให้ความสำคัญและมุ่งรักษาผลประโยชน์แห่งชาติแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผลประโยชน์แห่งชาตินั้น ๆ เกี่ยวข้องและเป็นความริเริ่มของหน่วยงานใด ผลประโยชน์แห่งชาติเหล่านั้น แม้จะส่งผลดีต่อชาติโดยรวม แต่ก็เกี่ยวข้องกับชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของหน่วยงานด้วย ลักษณะเช่นนี้จึงชี้ชัดว่าผลประโยชน์ของชาติและของหน่วยงานมีความสอดคล้องกัน ผลประโยชน์แห่งชาติที่สำคัญในขณะนั้นคือการรักษาความมั่นคงและอธิปไตยแห่งชาติ และการส่งเสริมเกียรติภูมิแห่งชาติ

ตั้งแต่เปิดการเจรจาระหว่างไทยและลาว กระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าเรื่องการถอนทหารในสามหมู่บ้านเป็นเรื่องที่ประนีประนอมกับลาวได้ ต่อมาเมื่อปัญหาเรื่องภาพพจน์และเกียรติภูมิของชาติกำลังอยู่ในวิกฤตและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคง กระทรวงการต่างประเทศจึงเสนอให้มีการปรับกองกำลังทหารในสามหมู่บ้านเป็นการระงับปัญหาไว้ก่อน โดยกระทรวงการต่างประเทศชี้แจงว่า การปรับกองกำลังทหารในสามหมู่บ้านไม่ได้เป็นการสละสิทธิอธิปไตยเหนือสามหมู่บ้าน แต่ต้องการแสดงให้เห็นว่าไทยต้องการแก้ปัญหาโดยสันติวิธีและเพื่อไม่ให้ถูกประณามจากกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดและจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อไทยในการได้รับเลือกเป็นสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคง ส่วนฝ่ายทหารมองว่าเรื่องอธิปไตยในสามหมู่บ้านและความมั่นคงของชาติเป็นสิ่งสำคัญ จึงไม่ควรถอนทหารออกจากสามหมู่บ้านแต่ฝ่ายเดียวตามคำขอของลาว เพราะจะทำให้ถูกมองว่า ไทยสละอธิปไตยในสามหมู่บ้าน ดังนั้นการมองผลประโยชน์ของชาติโดยทั้งสองหน่วยงานจึงแตกต่างกันด้วยเหตุนี้

โดยสรุปแล้ว ผลการศึกษาของผู้เขียนสนับสนุนและพิสูจน์ให้เห็นว่าสมมุติฐานในการศึกษาที่ตั้งไว้มีความเป็นไปได้

อย่างไรก็ดี ในการศึกษา ผู้เขียนพบว่า ยังมีข้อจำกัดบางประการ จึงขอตั้งเป็นข้อสังเกตไว้ดังนี้

1. ข้อจำกัดเรื่องข้อมูล ยังมีข้อมูลบางอย่างที่ผู้เขียนไม่รู้ เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ ด้วยติดขัดที่กฎระเบียบของทางราชการ หรือในกรณีที่พอจะรู้ในบางเรื่อง แต่ก็ไม่สามารถเปิดเผยได้ เพราะผู้เขียนไม่อยู่ในฐานะเหมาะสมพอที่จะเปิดเผยด้วยตนเองได้

2. ข้อจำกัดทางด้านทัศนคติ การนำแนวคิดเรื่องการเมืองในระบบราชการ มาประกอบการศึกษาลักษณะระบบราชการไทย ยังเป็นเรื่องที่ไม่ได้รับการยอมรับนัก เพราะหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ชอบถูกมองว่ามีความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน เพราะจะเป็นการสร้างภาพพจน์ในด้านลบให้กับหน่วยงาน แม้ว่าปัญหาความขัดแย้งนี้จะมีความจริงที่ดำรงอยู่ก็ตาม

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเลือกศึกษาแนวคิดดังกล่าว ด้วยความมีเจตนาดีที่จะสะท้อนให้เห็นปัญหาในระบบราชการไทย และมุ่งหวังว่าการศึกษานี้จะก่อผลดี อย่างน้อยก็เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวางแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยราชการที่ดีขึ้นต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย